

Виолета Р. Рашковић Таловић^[1]

Универзитет „Унион – Никола Тесла“,
Факултет за међународну политику и безбедност
Београд (Србија)

УДК 327.88::323.28(100)“20”

327.8(497.11)“20”

Оригинални научни рад

Примљен: 18.07.2022.

Прихваћен: 01.12.2022.

doi: 10.5937/napredak3-39216

Аспекти евентуалног хибридног рата у Републици Србији

Сажетак: Истраживање представља анализу феномена хибридног ратовања као стратегије у којој се конвенционална средства ратовања комбинују са неконвенционалним средствима и аспекте евентуалног хибридног рата у Србији. У прошлости се доминација једне државе, односно капитулација супротстављене државе, постизала ратом у традиционалном смислу – оружаном борбом. Суштина оружане борбе била је постизање респектабилне војне надмоћи или пак потпуно уништавање непријатељске оружане силе. Када би нападнута држава остала без могућности војног супротстављања, најчешће би била принуђена да испуни тражене уступке земље победника или да се потпуно покори. Ипак, завршетак оружане борбе ни тада није био гарант да ће се угасити слободарска тежња побеђеног, односно да ће потпуна капитулација значити трајно размонтирање државе која је изгубила и асимилацију њеног становништва у државу победника.

Кључне речи: хибридно ратовање, моћ, доминација, манипулација, међународни односи, Србија

УВОД

Током XX века терет рата се све више пребацује са оружаних војних формација на цивиле, који, супротно међународним конвенцијама, постају предмет војних или војно-политичких операција. Разлика у броју жртава између Првог и Другог светског рата је драматична: у Првом рату само су 5% страдалих били цивили, а Другом светском рату та бројка је порасла на 66%. У данашње време ратом је захваћено 80%–90% цивила. Почетком последње деценије XX века многе стратегије је преплавио оптимизам назван „нови светски поредак“. Није био редак случај

ни да највиши државни званичници потпуно неодговорно понављају да њихова држава нема непријатеља или пак да се термини „агресор“, „непријатељ“ и „освајач“ бришу из речника који се некада звао Лексикон ратне вештине. Потреба за таквом префињеношћу лежи у чињеници да је у савременим политичким односима готово немогуће постићи неприкосновену војну надмоћ довољну да се победи конвенционалним средствима оружане борбе.

У развојном пројекту Северноатлантске мировне организације (НАТО) о супротстављању хибридном рату, чији је циљ разумевање и супротстављање хибридном рату, наводи се: „По-

[1] violetaraskovictalovic44@gmail.com

стоји међународни консензус о термину 'хибридни рат': нико га не разуме, али се сви, укључујући НАТО и Европску унију, слажу да постоји као проблем (Cullen & Kjennerud, 2017, str. 3). С друге стране, генерал армије Валериј Герасимов, начелник Генералштаба Руске Федерације, не жели да употребљава термин „хибридни рат“ и каже: „У XXI веку настоји се да не постоје разлике између стања рата и мира. Ратови се не објављују, али када почну, не одигравају се по устаљеном обрасцу. Такође, 'правила ратовања' значајно су се променила. Приоритет имају масовна употреба политичких, економских, информационих, психолошких и других невојних инструмената моћи у садејству са локалним грађанским немирима. Значај невојних инструмената моћи у постизању политичких и стратегијских циљева премашује снагу оружја. Сваки рат је случај за себе и захтева појединачно изучавање логике и јединствености“ (Gerasimov, 2013).

И једни и други вођени су истом идејом – рат у традиционалном смислу доживео је дубоку трансформацију, од чистог фронталног оружаног сукоба две војске, до савременог оружаног сукоба, у оквиру којег фигурира и синтагма „хибридни рат“ (Sretenović, 2011, str. 277). Сведоци смо догађаја из блиске историје, када је регион Балканског полуострва, а највише територија Републике Србије, био суочен с деловањем баш оваквих облика ратовања (Bartles, 2016, str. 31–32).

ХИБРИДНИ РАТ – ФЕНОМЕН САВРЕМЕНОГ ДОБА

Често се може чути да је „хибридни рат“ само још један термин који ублажава звучност старог

термина „специјални рат“, који подсећа на време хладног рата. Међутим, хибридни рат поседује специфичне карактеристике које су другачије од претходно набројаних ратова. Хибридни рат није војни, већ државни концепт ратовања (Milošević, 2018, str. 301–303). Он може да буде глобални, међудржавни или међуетнички сукоб. Њега може да води и терористичка организација, глобална криминална група. Он мења физиономију у односу на мотиве и потребе нападача у којем ангажује све расположиве потенцијале. Не постоји шаблон развоја догађаја, па је тешко предвидети непријатељев следећи корак. Мета је увек држава, а најефикаснији је тамо где је централна власт слаба и где није довољно снажан јединствен национални идентитет. За њега је тешко одредити када је отпочео, а може да траје деценијама. Због тога је оправдано увођење овог појма у категоријални апарат ратне вештине, војних наука и студија безбедности.

У односу на карактере ратова с краја XX и почетка XXI века, разликују се две фазе развоја концепта хибридног рата. Неки аутори ове две фазе развоја одређују као недржавоцентрични и државоцентрични приступ изучавању појма хибридни рат, према одређењу актера који овај тип рата примењују.

Прва фаза развоја концепта хибридни рат

Синтагму „хибридни рат“ међу првима је употребио Роберт Вокер, тада поручник, у свом мастер раду на Морнаричкој постдипломској школи у САД. Непосредно пре Другог чеченског рата, у децембру 1998. године, Вокер је изучавао хибридно снага Маринског корпуса у употреби за

специјалне операције, покушавајући да докаже да хибриднаост није нови концепт. Хибридни рат је дефинисан као оно што се налази у пресеку специјалних операција и конвенционалног рата и има својства оба, а захтева велику флексибилност у преласку између ова два облика на оперативном и тактичком нивоу (Walker, 1998, str. 4–5).

Вилијам Немет је 2002. године у свом мастер раду такође на Морнарничкој постдипломској школи окарактерисао ове сукобе као „хибридни рат“, а његове карактеристике покушао је да објасни изучавајући историјски, друштвени, верски и војни контекст сукоба. Државе које су настале распадом претходних држава (како ми то волимо да кажемо „земље у транзицији“) оцењује као нестабилна, високо насилна, анархистична друштва због мешања традиционалних тековина и норми са социјално-политичким теоријама, нормама и технологијама савременог и добро развијеног друштва. Оваквим друштвима он даје епитет „хибридна друштва“, или „хибридне државе“, а на скали развоја позиционира их између идеално формираног савременог друштва и предржавног друштва (друштва која немају конститутивност државе). Такође, „хибридну војску“ ових „хибридних друштава“ сагледава кроз кључне карактеристике савремених оружаних снага и предржавних, односно побуњеничких снага. Идеалан тип хибридног друштва и хибридне војске описао је у студији случаја чеченског сепаратистичког покрета и предвидео да ће „хибридни ратови“ постати све распрострањенији, а чеченска побуна модел за „хибридно ратовање“ (Nemeth, 2002).

Након терористичког напада 2001. године на САД долази до великих промена у савреме-

ном безбедносном окружењу. Нико до тада није веровао у теорију да један недржавни актер може у толикој мери да угрози националну безбедност САД. Нарочито их је забринуо концепт по којем су једновременим и добро координисаним акцијама нанети озбиљни људски и материјални губици. Пензионисани потпуковник америчких marinaца Френк Хофман анализирао је безбедносно окружење након терористичког напада на САД 2001. године и тежио да пронађе адекватан аналитички оквир за разумевање савремене безбедносне арене, нових форми рата и његових својстава. Изучавајући националну стратегију одбране САД из марта 2005. године, Хофман цитира Доналда Рамсфелда, творца стратегије, и констатује: „Досадашња искуства нам показују да су најопасније ситуације у којима се суочавамо са сложеним изазовима. У будућности најспособнији противници ће можда моћи да комбинују веома разорне капацитете конвенционалних, неконвенционалних или нуклеарних форми ратовања“ (Hoffman, 2007, str. 26).

Предвиђања Немета и закључци Хофмана потпуно се укрштају у констатацији да: „Уместо одвојених изазивача са фундаментално супротним приступима (конвенционалним, неконвенционалним или терористичким) можемо очекивати да се суочимо са непријатељем који ће применити све форме рата и тактика, можда једновремено“ (Hoffman, 2007, str. 7).

Ова прва фаза развоја појма „хибридни рат“ назива се и недржавноцентричном с обзиром на то да подразумева да хибридно ратовање примењује недржавни актер у сукобу са супериорнијим регуларним снагама (Ćurčić, 2018, str. 56). Као што Немет „хибридно друштво“

Графикон 1. Хофманов континуитет насиља прилагођен класификацији ратова у овом раду

Извор: Hoffman F. (2007). *Conflict in the 21st Century – The Rise of Hybrid Wars*, Arlington and Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.

Available at: http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf

на скали развоја друштва позиционира између идеално формираног савременог друштва и преддржавног друштва (друштво која нема све елементе конститутивности државе), тако Хофман место „хибридном рату“ налази између специјалног (ирегуларног) и конвенционалног рата у смислу континуума сукоба (Hoffman, 2007, 14 i 58).

Имајући у виду све напред речено, за синтагму „хибридни рат“ можемо да идентификујемо неколико кључних својстава, које ће га уједно и појмовно одредити у првој фази свог развоја.

1) Носиоци хибридног рата су недржавни актери, чија је борба усмерена против конвенционалних снага неке државе. Појава хибридног рата углавном је везана за државе у којима је слаба централна власт и није довољно јак јединствен национални идентитет.

2) Хибридни рат је вишедимензионални рат који подразумева деловање на копну, мору, у ваздушном простору, космосу, али има и друштвено-социјалну димензију и уводи сај-

берпростор као потпуно нову димензију, из које могу да се изроде и кинетичке последице борбе. Дакле, овај рат је тоталан и неограничен. Не постоји јасно одређена зона операције и она је променљивог карактера, а дејства хибридних снага могу да се очекују свуда по територији нападнуте државе. Не постоје недосежне тачке због повећаног броја неоружаних техника у борби (нарочито након увођења сајберпростора).

2) Како би сачували људски потенцијал и компензовали асиметричност у односу снага, недржавни актери хибридног рата поседују висок ниво војне софистицираности и лако усвајају најмодерније тактике (нпр. урбана борба), модерне системе оружја (попут ракета за напад на бродове) и нове технологије (сајбертехнологије, технологије за безбедну комуникацију и софистицирану команду и контролу) и примену конвенционалног оружја прилагођавају сопственим потребама и условима на терену. Новонастале конвенционалне технике и способности комбинују се са неконвенционалним

вештинама, и то истовремено и унутар истог борбеног простора. Не постоји разлика између бораца и небораца. Овај начин ратовања нате-рао је државе да мењају своју ратну вештину.

4) Потребне за изворима финансирања глав-ни су кривац због којег у хибридним друшт-вима цветају организовани криминал, шверц, трговина људима, трговина наркотицима, као и трговина наоружањем (а то је једино могуће у државама са слабом централном влашћу). Из претходних примера могло се уочити да су хи-бридне снаге углавном снабдевене најновијом техником и наоружањем, било да су се опремале самостално, било да им помаже нека од заинте-ресованих држава.

5) Цивилне жртве у оваквим сукобима су неизбежне, а често и масовне, јер се користе у психолошко-пропагандне сврхе, а континуум насиља може чак да премаши конвенционални рат (на пример, претња употребом нуклеарног оружја или пак његово поседовање).

6) Недржавни актери спроводе интензи-ван и свеобухватан психолошко-пропагандни и информациони рат. Дакле, осим угрожавања живота цивилног становништва, хибридни рат делује и на промену свести, навика, обичаја, кул-туре, а може да има и трајне последице осећаја страха, неодлучности, дефетизма и сл. Страх становништва који остаје урезан у свести траје вечно.

Друга фаза развоја концепта хибридни рат

Геополитички клинч између САД (ојачане са НАТО) и Руске Федерације наставио се на прос-тору који чувени пољско-амерички политико-

лог и геостратег Збигњев Бжежински назива „евроазијски Балкан“ (Korybko, 2016, str. 16–17). Његова оцена ове области „на прагу Руске Фе-дерације“ била је да „не само да су његови по-литички субјекти нестабилни, већ искушавају и позивају на окупацију моћнијих комшија од којих је сваки одлучан да се супротстави до-минацији неког другог“. Као што је Османско царство видело овај регион као „меки трбух Русије“, тако и Бжежински констатује да ће се дестабилизацијом овог региона ослабити сре-дишњи део руске територије. Суштина свих тих „ситних сукоба“ јесте распарчавање утицаја Руске Федерације, уситњавање државних енти-тета ради касније лакше контроле квазидржава и успешног обухвата Русије, као и ојачавања та-дашњег америчког хегемонистичког положаја. Ако се узме у обзир и демографска шароликост, не чуди да је почетком XXI века ова област практично постала стециште највећих ратних разарања у свету.

С друге стране, Руска Федерација, после деценијске стагнације и пропадања, своју шан-су у обнови економске снаге види у значајном учешћу обезбеђивања енергетске стабилности Европске уније, као и земаља Далеког истока. Осим извоза енергената, Руска Федерација зарад обезбеђивања економске стабилности планира и развој високотехнолошке индустрије у чему ће јој помоћи велике мултинационалне компаније које нису под утицајем Запада (Karavadić and Kovač, 2018, str. 108–127).

Оружани сукоб у Јужној Осетији и 2008. година представљају прекретницу у еволуцији хибридних ратова – до тада су за њих били ка-рактеристични недржавни актери, а од тада до-

бија карактер међудржавних сукоба или сукоба у којима су водећи актери државе. Дешавања у овој области изнедрила су нове теорије ратне вештине, које су највише користиле Руској Федерацији да своје интерне и бирократске снаге претвори у ефикасније снаге у функцији руских геополитичких интереса. Искуства из Јужне Осетије Руска Федерација искористила је приликом избијања украјинске кризе 2014. године, као и у рату у Сирији од 2015. године (Кажтез, 2018). Такође, теорија ратне вештине САД не заснива се само на искуствима Руске Федерације, јер је реч само о видљивим последицама, већ и на искуствима које су оне, заједно са другим земљама НАТО, искусиле учествујући у сличним сукобима скоро истовремено када и Руска Федерација, деведесетих година.

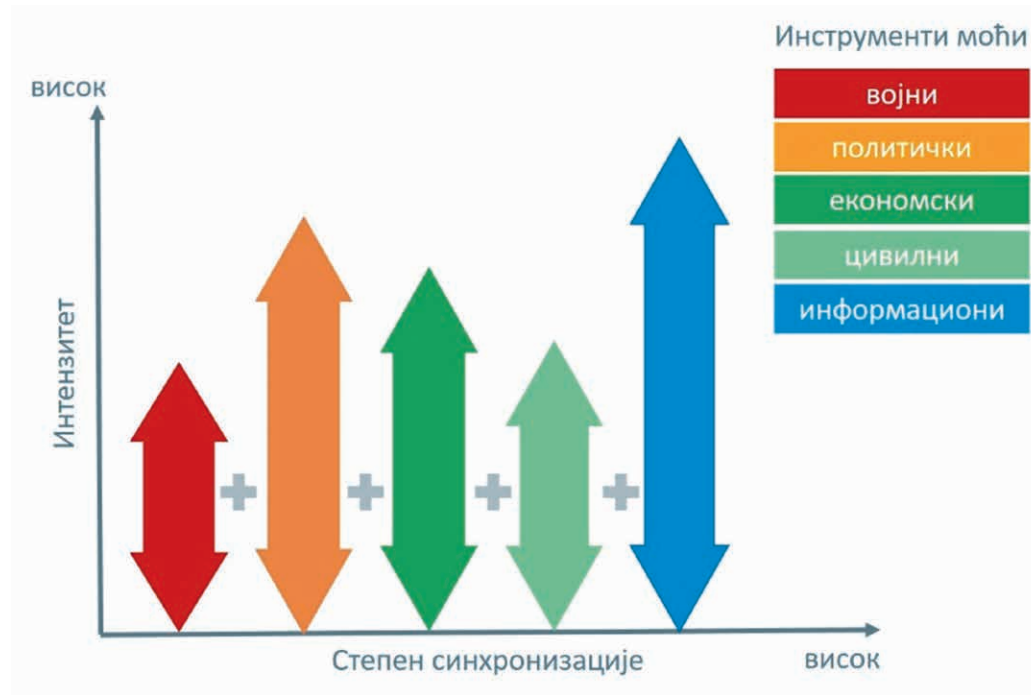
Колико год се САД и ЕУ (кроз НАТО), с једне стране, и Руска Федерација (али и Народна Република Кина и други носиоци данашњег мултиполарног света), с друге стране, међусобно „оптуживале“ за стварање нове форме ратовања, чињеница је да су геополитичка настојања свих страна трасирала пут актуелним облицима хибридних сукоба (Украјина и Сирија, пре свих). Чињеница је и да је Руска Федерација ради ефикасног супротстављања хибридним претњама успоставила Национални центар за управљање одбраном (Евгенјевић, 2022) крајем 2014. године, а да су САД и ЕУ основале Центар за супротстављање хибридним претњама у Финској у априлу 2017. године.

Нарочито су опасне ситуације када велике силе имају посредничку (или оштрије речено – изазивачку) улогу. Такви хибридни ратови обично су девастирајући у сваком смислу те речи.

Стање у државама (које се ништа не разликује од традиционалног ратног стања) постаје хаотично, криминал цвета у свим областима друштва, централна власт је слаба (ако је уопште успостављена), док за то време интересна (посредничка) страна убира плодове свог рада (карактеристичне су такве ситуације током „арапског пролећа“). Питање је да ли ће таква хибридна друштва успети да савладају пут до савремено уређених друштава. Нажалост, у овом тренутку немогуће је у потпуности разјаснити све околности ових ратова, јер је потребна много већа историјска дистанца да би се они потпуно разумели. Такође, то ће бити једино могуће када интереси посредничких страна изгледе или нестану.

НАТО хибридни рат види као синхронизовану, систематизовану, цикличну и вишедимензионалну употребу оружаних и неоружаних средстава и техника према претходно одабраним рањивостима нападнутог (државе у смислу целокупног друштва или недржавног актера) коришћењем војних, политичких, економских, цивилних и информационих инструмената моћи нападача (државног или недржавног актера) ради постизања синергијских циљева. Обимност, интензитет (вертикална оса), степен синхронизације (хоризонтална оса), трајање, као и одабир инструмената моћи (средстава и техника унутар њих), зависе пре свега од капацитета и циљева државе нападача, али и правилно одабраних рањивости нападнутог (Cullen & Kjennerud, 2017, str. 8–9).

Арсенал оружаних и неоружаних средстава и техника заиста је велики, нарочито када су носиоци хибридног рата државе. Обухвата комбиновану или појединачну употребу ору-

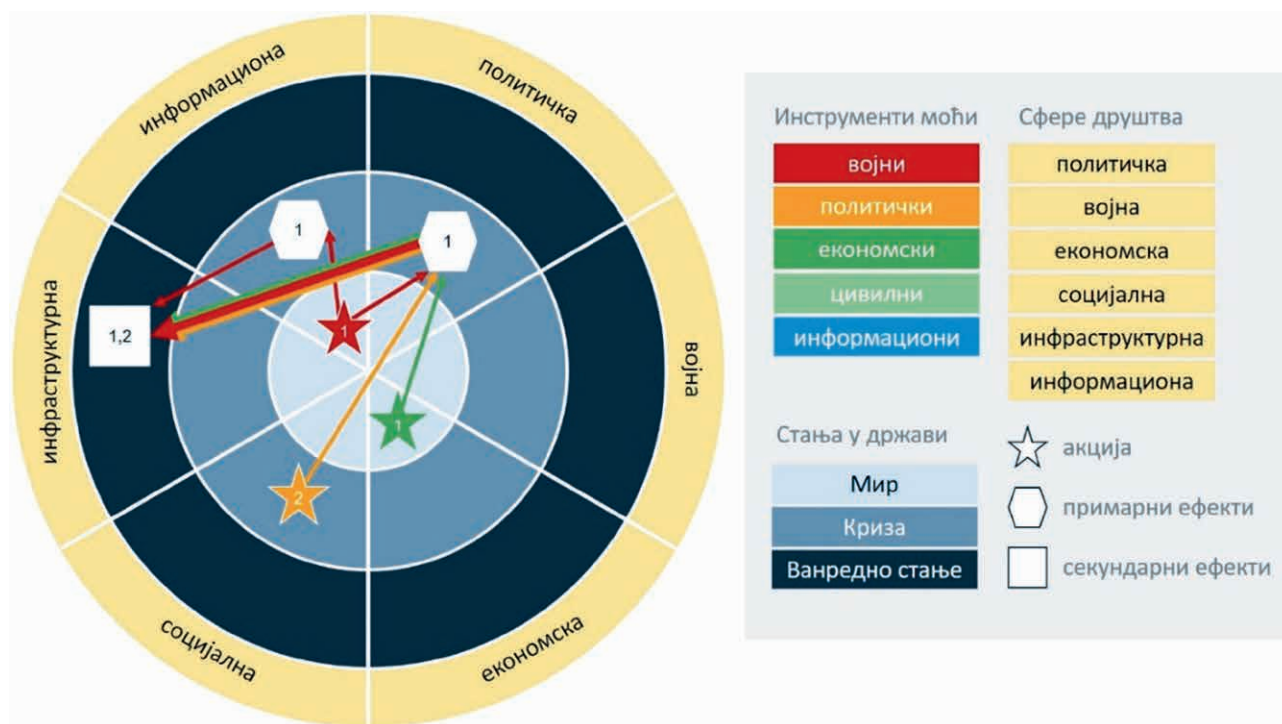
Графикон 2. Ескалација хибридног рата

Извор: Cullen, P., Kjennerud, E. (2017). Understanding Hybrid Warfare, A Multinational Capability Development Campaign (MCDC). NATO, стр. 9.

жаних снага (конвенционалних, специјалних и специјализованих снага и служби), паравојних снага, терористичког застрашивања, економско-финансијских мера, међународно-дипломатских мера, социјалних мера, разних облика грађанске непослушности, психолошких операција, информационих операција, сајберпретњи, активности организованог криминала и многих других, на такав начин да се максимално експлоатишу уочене рањивости нападнуте државе и остваре циљеви рата. Као што смо из претходно приказаних примера видели, ова средства и

технике најчешће се користе на нестандартне (хибридне) начине, па су ефикасност и обухват неупоредиво већи, док последице могу да имају вишедимензионални и дугорочни карактер.

Циљеви нападача могу да буду појединачни или комбиновани војни, политички, економски, социјални или информациони интереси, или пак циљ може да буде тотална доминација над нападнутим. Када су у питању међудржавни хибридни сукоби, да би циљеви нападача били остварени, морају се напасти правилно одабране рањивости политичке, економске, социјалне,

Графикон 3. Хеуристички модел хибридног рата

Извор: Cullen, P., Kjennerud, E. (2017). Understanding Hybrid Warfare, A Multinational Capability Development Campaign (MCDC). NATO, str. 14.

инфраструктурне или војне сфере друштва нападнута државе.

За овај модел НАТО се послужио теоријом „непријатељ као систем“ пуковника Џона Вардена III (Warden, 1995, str. 41). Он је 1995. године у истоименом раду објавио модел „пет прстенова“ који на стратегијском нивоу одлучивања помаже да се на једноставан начин сагледа свеобухватна слика непријатеља и одреде стратегијски циљеви. У зависности од непријатеља (појединац, терористичка група, нарко-картел, електрична мрежа, држава итд.) различите су сфере.

АСПЕКТИ ЕВЕНТУАЛНОГ ХИБРИДНОГ РАТА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Политичка, економска и социјална сфера

Распарчавање Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 90-их година прошлога века било је у међународној заједници схваћено као право народа те државе на самоопредељење и самосталност. Циљ је био јасан, уништавање идеологије комунизма на тлу европског континента.

Међутим, републике које су чиниле саставни део једне од утицајнијих земаља у свету, нису биле формиране на начин који би обезбеђивао мирно разилажење. Нације су биле помешане, а у концепт „братство и јединство“ највише су веровали они који су касније поднели и највеће жртве. Имовинскоправни односи нису решени ни до данас и питање је да ли икада могу да буду решени. Све ове околности довеле су до немилосрдних, тако рећи братоубилачких ратова, који су 90-их ставили тачку на творевину која је настала на крају Првог светског рата под утицајем врло сличне међународне заједнице и на инсистирање оних који су касније први и тражили да из ње изађу.

Србија се, чини се, није опоравила од последица тог Првог светског рата. О размерама страдања српског народа уверљиво сведоче њени губици који износе 1.247.435 или 28% тадашње популације. У опустошеној земљи, како је то својевремено установио историописац Васа Казимировић, „ни платна није било довољно да би се на свакој кући, из које је неко погинуо или био убијен, могао истаћи црни барјак, по прастаром обичају“ (Sl., 2008).

Као последица већ поменутих братоубилачких ратова 90-их у Србију је према званичним статистичким подацима избегло 617.728 лица, од чега 537.937 избеглица и 79.791 ратом угрожено лице, које према међународним нормама нема право на избеглички статус (Lukić, 2015). Овај број људи сам по себи био је довољан да се ионако слаба економска ситуација додатно пољуља. Међутим, завршни ударац по српску економију донеле су санкције међународне заједнице или, боље рећи, тотална економска блокада тадашње Савезне Републике Југославије. Не улазећи у

тумачење мотива за овакав њен потез, који је правдан апсолутизмом Слободана Милошевића, на руб егзистенције доведено је око 7,8 милиона људи, колико је бројала тадашња Република Србија. Потпуни слом централне власти догодио се 1999. године, када је друштвено уређење Републике Србије вештачким путем измењено и наметнут нови поглед на тековине и вредности међународне заједнице. То је моменат када Република Србија прераста у хибридно друштво са свим својствима које је окарактерисао Вилијам Немет у свом раду 2002. године. Србија од 1999. године нема контролу над делом своје територије (Косово и Метохија), а управо је то још један од начина да се споља утиче на унутрашње политичке прилике, иако по међународном праву, у најмању руку није умесно да се споља меша у унутрашње ствари једне државе.

До данас Србија није у стању да формира јаку централну власт, јер је под разним притисцима међународне заједнице, а највише на то утиче поигравање Европске уније у вези са чланством. Иако Република Србија бележи озбиљне и позитивне економске резултате, представници Европске уније непрекидно се враћају на питање решавања статуса Косова и Метохије, иако и сами знају уставно опредељење Републике Србије: „Аутономна Покрајина Косово и Метохија саставни је део Републике Србије“. И не само то, Републици Србији намеће се хибридни термин „Косово“ као назив квазидржаве и на све начине се покушава да отети део територије добије обриси државности. Има се утисак да што су већи напори међународне заједнице, све су већи неуспеси на терену, а некакви представници те квазидржаве налазе мотив више за дес-

табилитацију региона, охрабрени несебичном подршком већег броја земаља Европске уније и Сједињених Америчких Држава. Имајући у виду све претходно наведено, може се констатовати да ће тег признавања нечега што је немогуће признати у наредном периоду знатно спречавати формирање јаке централне власти. Јасно је да ако се мимо воље народа донесу било какве политичке одлуке, та политичка опција завршиће своју политичку каријеру. То за међународну заједницу можда неће представљати посебан проблем, али би за Републику Србију могао да значи крај државности.

Осим хибридног термина „Косово“, у политичким круговима данашњице, непрекидно се инсистира на још једном хибридном термину „Западни Балкан“. Овај израз користи се од почетка 21. века у Европској унији и у САД како би се пре свега означиле територије бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Албаније. С обзиром на потезе Европске уније, могло би се рећи да овај појам можемо да заменимо појмом „непожељни у ЕУ“, јер ниједна од држава није чланица ЕУ. И ово представља својеврстан дестабилишући фактор централне власти у Републици Србији, јер се намеће поновно некакво удруживање које подсећа на бившу СФРЈ, али које не иде у прилог осамостаљивању Републике Србије.

Поткомитет Европског парламента за безбедност и одбрану је у фебруару 2018. године организовао радионицу „Супротстављање хибридном претњама: случај ЕУ и Западног Балкана“ (Facon, Mazzucchi and Patry, 2018). Циљ је био да се на студији случаја држава региона централног и западног дела Балканског полуострва, изуче

хибридне претње у функцији ширења утицаја неевропских сила (Русије, Турске и Саудијске Арабије) и смањивања утицаја ЕУ у овом делу европског континента.

Попут поменутог Немета и његовог хибридног друштва, аутори ове студије констатују да је хибридно дубоко укореењена у „сегментираним“ друштвима која су разбијена грађанским ратом у бившој Југославији и подељена антагонистичким циљевима. Не узимајући много у обзир то да је великим делом и сама ЕУ одговорна за распад Југославије, аутори студије констатују да су државе региона (у које као посебну територију убрајају и хибридну творевину насталу насилним отцепљењем јужне српске Аутономне Покрајине Косово и Метохија) оптерећене пре свега територијалним несугласицама. Цивилна друштва суочена су са бројним обесхрабрујућим изазовима попут споре и тешке демократизације друштва (или бар не онакве какву замишља ЕУ), спорог економског развоја, високог нивоа миграција и криминалитета. Како су констатовали, две деценије транзиције мира (под условом да је рат икада завршен, нарочито овај хибридни) нису биле довољне да се изграде самопоуздање и поверење између локалних актера, а чини се да је ЕУ изгубила део утицајне улоге у региону. На овај начин процес проширења ЕУ на регион може да буде доведен у питање (Facon i dr., 2018).

Анализирајући потезе Руске Федерације у претходном периоду, аутори истичу да се у стратегијским документима Руске Федерације не назиру јасно исказане намере у односу на овај регион, али верују да се тренутно планирају добро координисани потези који ће довести до поткопавања европских интереса. Трагове тих

Табела 1. Главне сфере инвестиционе сарадње Русије
 и земаља централног и западног Балканског полуострва

Извор: Cullen, P., Kjennerud, E. (2017). Understanding Hybrid Warfare, A Multinational Capability Development Campaign (MCDC). NATO, стр. 14.

	Албанија	Босна и Херцеговина	Северна Македонија	Црна Гора	Србија
Енергетика		+	+		+
Металургија	+*		+	+	+*
Фармација			+		+
Инфраструктура		+*			+
Банкарство		+			+
Туризам			+*	+	+*
Пољопривреда		+*	+*		+*

* – потенцијална сарадња

потеза они виде у наводној умешаности Руске Федерације у покушај пуча у Црној Гори 2016. године, нејасну улогу хуманитарног центра у Нишу, али се осврћу и на јак утицај проруских медија (највише Спутњика) у Србији и Републици Српској ради „стварања објективне слике“ о Руској Федерацији. У економском погледу издвајања Руске Федерације су драстично мања у односу на ЕУ и сконцентрисана у Србији и Републици Српској. Економска зависност Црне Горе огледа се у власничкој структури компанија, јер је трећина компанија у власништву људи који имају везе са Руском Федерацијом. Зависност земаља Балкана од Руске Федерације аутори су видели

и у енергетици, односно у снабдевању нафтом и гасом, кроз изградњу гасовода „јужног тока“.

Према томе, намеће се закључак да западни аналитичари утицај Руске Федерације на земље централног и западног дела Балканског полуострва виде кроз три стуба. Најважнији је привилегована позиција Русије као сталне државе Савета безбедности УН, па на тај начин механизмом вета излази у сусрет земљама партнерима. Тиме уједно повећава и зависност држава којима на тај начин чини услугу. Други стуб је историјска, културна и политичка повезаност Русије са православним народима. Трећи стуб је обезбеђивање енергетске стабилности држа-

ва партнера, али и проширивање привредне и економске сарадње.

Информациона сфера – улога медија

Србија ни у ком случају не представља изузетак од савремених трендова медијске експанзије и радикалног утицаја медија на свакодневни живот, а нарочито на формирање политичких ставова и вредносних судова. Узимајући у обзир деликатан и веома осетљив геополитички положај Србије, јасно је да простор Републике Србије представља изузетно плодно тле за остваривање „меке моћи“ великих сила кроз употребу медијског система. Хибридни рат, и све оне импликације овог начина борбе за остваривање одређених политичких интереса, веома су видљиве на простору Србије, уз јасно постојање одређених специфичности овог феномена у Србији.

Једна од основних карактеристика хибридног рата у Србији јесте борба за монопол над средствима јавног информисања или, прецизније, над каналима дисеминације информација. Ограничен број медија који имају националну покривеност, у комбинацији са недовољно разгранатом мрежом кабловских оператора, нарочито у руралним деловима Србије, представља велики изазов за заинтересоване политичке чиниоце како из Србије, тако и из иностранства. Преузимањем већег броја медија са националном покривеношћу, првенствено телевизија које су и даље кључни медији међу старијом популацијом у Србији, остварује се монопол информација на већем географском подручју, и над значајним делом бирачког тела. Ово је резултирало веома значајном миграцијом

одређеног дела популације на алтернативне медијске канале, првенствено на *YouTube* канале који емитују информације у форми поткаста и специјализованих политичко-аналитичких формата. Велики део млађе популација, уз значајан проценат популације средњег доба, већину политичких ставова данас формира на основу информација које добијају из емисија које се могу наћи на *YouTube*.

Без обзира на то што је иницијална каписла за преплављивање медијског простора Србије политичким емисијама које се емитују на *YouTube* била управо реакција на информационо-репресивне методе хибридног рата, као што је стварање монопола над медијима, не сме се губити из вида да се и ови формати који се слободно емитују на *YouTube* платформи такође веома подесни за употребу у хибридном рату. Искуства неких других земаља показују да се повремено, а можда чак и константно, указује потреба за реакцијом, која чак може добити форму цензуре и на *YouTube* садржај. Један од најчувенијих и медијски најпропраћенијих случајева цензуре на *YouTube* платформи свакако је и случај Алекса Џонса, чији је контроверзни садржај избачен са платформе. Додатно, сви његови профили на друштвеним мрежама такође су блокирани. Без улажења у вредносну оцену садржине коју је стварао поменути Џонс, оно на шта треба посебно обратити пажњу јесте нови сет изазова који у хибридном рату пред стручњаке постављају тзв. нови медији, односно друштвене мреже и платформе. Нема сумње да ће у неком моменту емисије са политичко-друштвеним садржајем на *YouTube* платформи, које у Србији обарају све рекорде гледаности и популарног *trending-a*,

достигнути такав ниво утицаја на политичку свест грађана Србије, да ће се њихов садржај морати на неки начин регулисати.

Улога медија је свакако вишеструка, али ово остаје једно од централних и недовољно истражених питања која се тичу хибридног рата у Србији, и улоге медија у том процесу. Недовољна, тј. готово непостојећа, правно-нормативна регулатива садржаја на друштвеним мрежама и мноштву платформи као што су *YouTube*, *BuzzSprout*, *PodBean* итд., уз недовољно регулисане начине финансирања и популарног „спонзорисања“

продукције садржаја, могла би у перспективи представљати озбиљан безбедносни изазов са Републику Србију. Готово сигурно, овај изазов не би био ендемски само за Србију већ и од великог значаја за целокупан регион. Нови медији, а поготово њихова улога у хибридном рату, морају бити у фокусу истраживача и експерата у сферама безбедности и политике, будући да у великој мери могу усмерити и чак креирати политичке ставове грађана, који директно утичу на доносиоце политичких одлука и на целокупан политички процес у демократском друштву.

References / Литература

- Bartles, C. (2016, January-February). Getting Gerasimov Right. *Military Review*, p. 30.
- Cullen, P., Kjennerud E. (2017). *Understanding Hybrid Warfare, A Multinational Capability Development Campaign (MCDC)*. NATO. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- Ćurčić, M. (2018). Hybrid wars in contemporary security environment, In: Nikolić N. (ed.) *Hybrid Warfare – the Dilemma of the Concept of Modern Conflicts*, Beograd: Institut za strategijska istraživanja, Available at: http://www.isi.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/hr_tematski_zbornik_2_1555574872.pdf
- Evgenjevič, M. (2022). National Defense Center of the Russian Federation. Министерство обороны Российской Федерации. Retrieved on June 23, 2022, Available at: https://structure.mil.ru/structure/ministry_of_defence/details.htm?id=11206@egOrganization [In Russian]
- Facon, I., Mazzucchi, N., Patry, J. J. (2018) *Countering hybrid threats: EU and the Western Balkans case*, Paris: Fondation pour la recherche stratégique, Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603851/EXPO_STU\(2018\)603851_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/603851/EXPO_STU(2018)603851_EN.pdf)
- Gerasimov, V. (2013). The value of science in foresight – New challenges require rethinking the forms and methods of warfare. *Opublikovano v vyruske* (8), 476–480 Available at <https://www.vpk-news.ru/articles/14632> [In Russian]
- Kajtez, I. (2018) Why Georgian forces attacked Russian peacekeepers, *Sputnjik*, Retrieved on December 23, 2018, Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=e6viK-hlD1w>
- Karavadić, Z., Kovač M. (2018). Affirmation of the Russian Federation as A Great Power, *Vojno delo*, 70 (3) 108-127. doi: 10.5937/vojdello1803108K [In Serbian]

- Korybko, A. (2015). *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach To Regime Change*, Moscow: Friendship University of Russia, Available at: <https://orientalreview.org/wp-content/uploads/2015/08/AK-Hybrid-Wars-updated.pdf>
- Lukić, V. (2015). *Two Decades of Exile in Serbia*, Beograd: Republički zavod za statistiku [In Serbian]
- Milošević, D. (2018). Conceptual Definition of the Hybrid War Phenomenon, *Vojno delo*, (3), 300-316. DOI: 10.5937/vojdela1803300M [In Serbian]
- Nemeth, J. W. (2002.). *Future War and Chechnya: a case for hybrid war*, Monterey: Naval Postgraduate School.
- Sl. K. (2008) Victory wrapped in black. *Politika*, Retrieved on December 23, 2011, Available at: <https://www.politika.rs/scc/clanak/62230/Pobeda-zavijena-u-crno>
- Sretenović, M. (2011). The Variability of the Physiognomy of War. *Vojno delo*, 63 (1), 277-294 [In Serbian]
- Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century - The Rise of Hybrid Wars*, Arlington and Virginia: Potomac Institute for Policy Studies. Available at: http://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
- Walker, R. (1998). *The United States Marines Corps and Special Operations*, Monterey: Naval Post Graduate School.
- Warden, J., (1995). *The Enemy as a System*, Alabama: Airpower Journal.

Violeta R. Rašković Talović

University „Union - Nikola Tesla”,
Faculty of International Politics and Security
Belgrade (Serbia)

The aspects of potential hybrid warfare in the Republic of Serbia

Summary

The research presents an analysis of the phenomenon of hybrid warfare as a strategy in which conventional means of warfare are combined with unconventional methods and aspects of a possible hybrid war in Serbia. In the past, the domination of one country, i.e., the surrender of the opposing one, was achieved by war in the traditional sense - armed struggle. The essence of armed struggle was either the achievement of respectable military superiority or complete destruction of the enemy's armed forces. If the attacked country could not organize military opposition, it would most often be forced to fulfil the required concessions of the victorious country or to obey it completely. However, even then, the end of the armed struggle did not guarantee that liberation aspirations of the vanquished would be suppressed, i.e., complete capitulation did not necessarily lead to permanent demise of a country and assimilation of its population into a victorious country.

Keywords: hybrid warfare, power, domination, manipulation, international relations, Serbia